

בדולחא וכאפא דברולא: ושמה דנהרא תנינא גיחון הו דחדר לכלה ארעא דכוש: י'
 ושמה דנהרא דתלתא דקלת הו דאזל לוקבל' אתור ונהרא דארבעא הו פרת: ודבר י'
 מריא אלהא לאדם ושבקה בפרדיסא דעדן דנפלהודי ונמרודי: ופקד מריא אלהא י'
 לאדם ואמר לה מן בלהון אילנא דבפרדיסא מאכל תאכול: ומן אילנא דידעתא י'
 דטבתא ודבישתא לא תאכול מנה מטל דביומא דתאכול מנה מותא תמות: ואמר י'
 מריא אלהא לא שפיר דנהוא אדם בלחודודי אעבד לה מעדרנא אכותה: ונבל מריא י'
 אלהא מן ארעא כלה חיותא דדברא וכלה פרחתא דשמיא ואיתי אנון' לות אדם
 דנחזא מנא קרא להון וכל דקרא להון אדם נפשא חיתא הו הו שמה: וקרא אדם י'
 שמהא לכלה בעירא ולכלה' פרחתא דשמיא ולכלה חיותא דדברא ולאדם לא
 אשתכח לה' מעדרנא אכותה: וארמי מריא אלהא שליא על אדם ודמך ונסב דא מן י'
 אלעודי ואוחד בסרא חלפיה: ותקן' מריא אלהא אלעא דנסב מן אדם לאנתתא י'
 ואיתיה לאדם: ואמר אדם הנא זבנא גרמא מן גרמי ובסרא מן בסרי דא' תתקרא י'
 אנתתא מטל דמן גברא נסיבא: מטל הנא נשבוק גברא לאבודי ולאמה ונקף לאנתתה י'
 ונהוון תריהון' חד בסר: והוון תריהון ערסליין אדם ואנתתה ולא בהתין: י'

והווי ערים הוא מן כלה חיותא דדברא דעבד מריא אלהא ואמר הוויא' לאנתתא י'
 שריראית' אמר אלהא דלא תאכלון מן כל אילני פרדיסא: ואמרת אנתתא לחוויא מן י'
 פארי אילנא דבפרדיסא בלהון' נאכול: ומן פארי אילנא דבמצעתה דפרדיסא אמר י'
 אלהא דלא תאכלון מנה ולא תתקרבו ליה דלא תמותון: ואמר הוויא לאנתתא לא י'
 ממת תמותון: מטל דידע אלהא דביומא דאכליתון מנה מתפתחין עיניכון והוין אנתון י'
 איך אלהא ידעי טבתא ובישתא: וחזת אנתתא דשפיר אילנא למאכל ורגתא הו לעינא י'

¹ תרגום קדמא אשור לפני אשור ולא כמו שתרגם לקמן (ד', טו) קדמא ערן ממורת ערן משום שחדקל שומף במערב אשור, ובע' מתורגם 'כשני' המקומות ἀστέραναι-לפני. ² כמ"כ בהרבה תרגומים קדמונים (ועי' ש"י (סז ו) נגד ה' משיחו-אכותה דמריא משיחה) וע' בס' השרשים (עמ' 288). כנגדו לעמתו כלומר כמהו כמין ובצורה ובכוח אומרים הערב בני פלוני הם כנגד בני פלוני כלומר הם כגילם ודומים להם". ³ עי' רקמה (עמ' 189) ויש שמחסרים פעמים רבות הכנויים השבים על מה שלפניהם אשר לא ישלמו הדברים כי אם בהם בין שיהיו נראים כדבר או צפונים בלב, ועי' ספרי הגוסס השמרוני של התורה העתקה מתוך גוסס המסורה (עמ' 84). ⁴ הוספת מלת ולכל נמצאת בכמה תרגומים ועי' ראב"ע ומלת לכל הבהמה מושכת עצמה ואחרת עמה כי מעמו ולכל עוף השמים. ⁵ עי' לקמן (ה, ט) ולא מצאה היונה-ולא אשכחתי לה יונא ורבים כאלה מתכונת השפה הסורית והראית עי' כמבוא. ⁶ תרגם ויכן כמלת ותקן שפרשו כונן כמעמד נאמן, שכלל הבנין, וכן נמצא גם שרש בנה במקרא כמובן זה, והוא כמו שפירש בחז"ל במקומות רבים עי' מר"ר במקומו ויכן את הצלע קשמה נכפס"ז קשמה ותקנה ככלה ואח"כ הביאה לו אית אתרין דקרין לקלעתא בנייתא, ובערבית קלעה הוראתה ארמון הבנין לתלפיות. ⁷ בכל התרגומים היוניים ובולג' ואורג' כתוב זאת, ומלת זאת שבסוף הפסוק אינה מתורגמת כלל ועי' רס"ג וינבני אן תסמא אמראה לאנהא מן אמר אכדת ועי' לר"י אבן ברון (עמ' 84): חקה יק (י) אן יתרגם דהה תדעי אנסנאה לאנהא אחרת מן אנסאן. מענין מאד תרגומו של תאדציון ἠλιφίητος ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἀλιφίητος, ἠλιφίητος ἀπὸ τοῦ ἀλιφίητος ἀπὸ τοῦ ἀλιφίητος. ⁸ הוספת מלת שניהם נמצאת ברוב התרגומים ואפשר שכתבו לסירוש הראב"ע, כי והוין לבשר אחד מוסב על האיש והאשה עצמם ולהוציא ספירוש רש"י, שכתב והוין לבשר אחד הולד נוצר ע"י שניהם וכמו שדחה זה הראב"ע; ובשטרונים כתוב משניהם וכפי הגרוא שהבין כפרש"י וכבר הבאתי זה בספרי הגוסס השמרוני של התורה (עמ' 44). ⁹ עי' כן בעי': καὶ εἰπεὶ ὁ θεός. ¹⁰ מלת אף כאן עי' ראב"ע ופעם אף כי יורה כי דבר דברים אחרים ואמר כסוף ק"ו... הביאה את המתרגמים הקדמונים לירי פירושים שונים: אונק' יוג' פורשו כמו הפש'. בחלג'; cur מדוע, סומ': εἰ, ἠ, ἠ, אק' ἠ, ἠ, ἠ-למן-הכי. ועי' רקמה (עמ' 220) אף והיא כמו היא כאמרו אף כי אמר אלהים כלומר האמר כך וכן אירג' siccine. ¹¹ הוספת מלת כל השואה לקרא שלפניו מכל עץ הגן, וכיה בתרגום רס"ג מן גמיע תמר שגר אלגנאן נאכל, וביוני' משאר פירי אילן גינוניתא, ובעי' גנוסח האלכסנדרוני השואה גמורה לקרא קמא והשמישו מלת פירי וכתבו בתרגומם: ἀπὸ παντός ἕδου.

ורגיג אילנא למחר' בה ונסבת מן פאר'והו ואכלת ויהבת אף לבעלה עמה ואכל:
 ואתפתחי עינא דתריהון וידעו דערמליין אנון ודבכו טרפא' דתאנא ועבדו להון פרוזומא:
 ושמעו קלה דמריא אלהא דמהלך בפרדיסא לפניה דיומא ואתמשיו אדם ואתתה מן
 קדם מריא אלהא בנו אילנא דבפרדיסא: וקרא מריא אלהא לאדם ואמר לה איכא
 אנת' אדם: ואמר קלך שמעת בפרדיסא וחיות' דערמלי אנה ואתמשית: ואמר לה
 מריא' מנו חוין דערמלי אנת הא' מן אילנא דפקדתך דלא תאכול מנה אכלת: ואמר
 אדם אנתתא דיהבת לי' עמי הי יהבת לי מן אילנא ואכלת: ואמר מריא אלהא
 לאנתתא מנו הנא דעבדתי ואמרת אנתתא הוויא אמעיני ואכלת: ואמר מריא אלהא
 לחויא על דעבדת הדא לימא אנת מן בלה בעירא ומן בלה חיותא דדברא ועל כרסך
 תהלך ועפרא תאכול כל יומי הייך: ובעלדכבותא אסים בניך לאנתתא ובית זרעך
 לזרעה הו נדוש רישך ואת תמחודו בעקבה: ולאנתתא אמר מסניו אסגא כאביכי
 ובטניכי ובכאבא תאלדין בניא ועל בעלכי תתפנין" והו נשתלט בכי: ולאדם אמר על
 דשמעת בקלה דאנתתך ואכלת מן אילנא דפקדתך ואמרת לך דלא תאכול מנה לימא
 ארעא מטלתך בכאבא תאכליה כל יומי הייך: וכובא ודרדרא תועא לך ותאכול עסבא
 דחקלא: ובדועתא דאפיך תאכול לחמא עדמא דתהפך לארעא דמנה אתנסבת מטל
 דעפרא אנת ולעפרא תהפוך: וקרא אדם שמה דאנתתה הוא מטל דהו הות אמא
 דכל דהו: ועבד מריא אלהא לאדם ולאנתתה כותינותא דמשכא ואלבש אנון: ואמר
 מריא אלהא הא אדם הוא איך הד מן למדע טבתא ובישתא השא דלמא נושט אודה

מכל עין הגן. כ"ה בחרטומים הקדמונים. ועי' סי' השרשים (עמ' 618) ונחמד העץ להשכיל כלומר טוב למראה.
 6. הוא בעלה תאנה במקום הקבוץ (סה"ש עמ' 371) ועי' ספרי הנוסח השמרוני (עמ' 14). 6. עי' כמ"כ בע':
 Adapiouei 7. תרגם ואורא כמו וארא וכי"ב במקומות רבים ושעמו של דבר מכואר במבוא. 8. הוספה זו נמצאת
 גם בעי': και ελεπεν αὐτῷ ὁ θεός. 9. בסורית אין עפי' רוב כל סימן לשאלה ולתמיה וגם בעברית יש שבא הדבור
 בדרך המחלש עי' רקמה (עמ' 220), "אפשר שטחסרים מלה השאלה כמו (ש"א ל, ח) ארף אחרי הנרוד הוה
 (ברא' כו, כד) אתה זה בני עשו". ועי' מחברת מנחם (עמ' 17) ריש תמיהא בלא הא (ש"א יא, יב) מי האמר
 שאול ימלך עלינו (כן הבינו כאן גם המתרגמים הקדמונים ולכן תרגמו במלת השלילה כדרכם לפעמים עי' פש'
 לא נמלך עלין, ע. οὐ βασιλεύσεις ἐν ἡμῖν num regnabit ועי' ספרי על הנוסח השמרוני (עמ' 149). והנה אכן נגזח
 ש. גור וש. הן כתב: ופרשתי הן במקום הא השאלה כמו וראו הן היתה כזאת (ירמיה ב, י), הן נזכר את תועבת
 מצרים (שמות ח, כב) וכי' בס"י ר"י בן בלעם לירמיהו יש ובראב"ע בשמות שם. ואפשר לשער שגם מלת הא
 בסורית שעפי' רוב היא תרגום מלת הן בעברית משמשת ג"כ לשאלה, ועי' כמ"א (כא, יט) הרצחת וגם ירשת-הא
 קמלת והא ירתת. 10. הוספת לי נמצאת ג"כ בחרטום שמרוני ובולג'. ועי' עירובין (יח) פלוגתא דרב ושמואל חד
 אמר דמתחלת ברייתו נכרא אדם הראשון דו פרצופים, זכר ונקבה ברא אותם, ואח"כ חלקם הקב"ה לשנים,
 והו דכתיב ויבן את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה פי' הוא לצדדיו כמו ולצלע המשכן השנית (שמות כו, כ)
 (ועי' כן ברש"י בחומש ובראב"ע ומכלל יס"א), והו אמר דמתחלה חרא יצירה הוה, ורק מכשר אדם נשל הקב"ה
 ויבן את חוה. וכפ"ה כעל שישה זו הוא שמואל דהוא גוסא מצינו כב"ד פי"ז אומר ויקח אחת מצלעותיו עילעא
 חרא מבין צלעותיו נשל, ויש שם עוד מ"ד-חוה מן ספרוהי היך מה דאת אמר ולצלע המשכן דהיינו חלק לשנים,
 ובוהר ויקרא (פג: ג:), ה' יום ועירא עאל קמיה דרבי שמעון יומא חרא אישכחיה דהוה יתיב וקרא כתיב ויאמר
 האדם האשה אשר נתת עמדי משמע דאדם והוה כחרא אתבריא וננופא חרא דכתיב אשר נתת עמדי ולא
 כתיב אשר נתת לי, ואפשר שכדי להבליט את הדעה שרק יצירה אחת היתה נתוספה מלת לי. 11. כמ"כ: בעי':
 οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἀποστόλοις ἢ ובתרגונו שמרוני עזרתך ועי' כ"ד (כ, יז) בשעה שהאשה יושבת על משבר היא אומרת עוד אני
 נזקקת לבעלי מעתה והקב"ה אומר תשובי לתשוקתך תשובי לתשוקת אישך, אמם: עי' תשובות יהודי אכן ששה על תשובות
 תלמידי מנחם (עמ' 32), והשיב על מנחם כאמרו ואל אישך תשוקתך תאותך ותמדתך ויאמר בתשובה אין פתרון
 תשוקתך תאותך כי אם המשכן והלבוך... לפנינו בתשובות דונש על מנחם לא נמצא ביאורו של דונש על
 מלה זו, הרי דבריו שם (עמ' 67): ,ואם תאמר מה לנו לרמות הלשון העברית ללשון הערבית אישך הנה גם
 אחת פתרת דברים כמשמעם בלשון הערב כמו ואל אישך תשוקתך באמרך בפתרוןך תאותך ותמדתך". מזור מאד
 בכאן התרגום של הולג': et sub viri potestate eris et ipse dominabitur tui

פאקט

ונסב" מן אילנא דהיא ונאכול ונאחא לעלם: ושדרה מריא אלהא מן פרדיסא דערן כג
למפלח ארעא דאתנסב מן תמן: ואפקה מריא אלהא" ואכרד מן מדנהי פרדיסא כד
דערן כרובא ושננא דחרבא דמתהפכא למטר אורחא דאילנא דהיא:

וארם חכם להוא אנתתה ובטנת וילדת לקאין ואמרת קנית גברא למריא: ואוספת כ
למאלד לאהודו הביל והוא הביל רעא ענא וקאין הוא פלח בארעא: והוא מן בחר ג
יומנא ואיתי קאין מן פארא דארעה קורבנא למריא: והביל איתי אף הו מן בוכרא ד
דענה ומן שמיניהון ואצטבי" מריא בהביל ובקורבנה: ובקאין ובקורבנה לא אצטבי ה
ואתבאש לקאין טב ואתכמרי" אפודי: ואמר מריא לקאין למנא אתבאש לך ולמנא ו
אתכמרי אפודי: הא' אן תשפר קבלת" ואן לא תשפר על תרעא חמדה רביע אנת ו
תתפנא לותה והו נשתלט בך": ואמר קאין להביל אהודו נרדא לפקעתא" והוא דכד ה
הנון בפקעתא קם קאין על הביל אהודו וקטלה: ואמר מריא לקאין איכו הביל אחוך ט
ואמר לא ידע אנא נטורה אנא גיר דאחי: ואמר לה מריא" מנא עבדת קלא דדמה י
דאחוך געא לותי מן ארעא: מכיל ליט אנת מן ארעא דפתחת פומה וקבלת" דמה יא
דאחוך מן אידיך: כד תפלוח בארעא לא תוסף תתלי לך חילה זאע ונאד תהוא יב
בארעא: ואמר קאין למריא רבא הי סכלותי מן דלמשבק: הא אפקתני יומנא מן יג
אפי' ארעא ומן קדמך אתמשא ואהוא זאע ונאד בארעא וכלמן דנשכחני נקטלני: יד
ואמר לה מריא לא הבנא" כל קטולא דקאין חד בשבעא נתפרע וסם מריא אתא יו

12 ביוני ג'כ ליתא מלת גס. 13 השואה להתחלת הספוק שלפני זה ועיי' וחר בראשית (נג): ובראב"ע. 1 עיי' רמב"ן: והנכון לי שאמרה הבן הזה יהיה לי קנין לה. וכמוהו ונראה את הכהן לכהן ויגש דוד את העם אל העם, ועיי' סה"ש (עמ' 92). 2 כמור"כ מתורגמה מלת וישע גם באונק' יוני' והוה דעוא. סומ' και ἐπέσπεσεν וישעשע ועיי' בסה"ש שו' שעה. 3 שהמלה ואשעה (תהלי' קיט, קיז) הוא מענין שעשעתי (שם קיט, ע) ושעשע וישעיהו יא ח' .אלא שהמלות האלה כפולות מן ואשעה כהפסל כמתלהלה (משלי כו, יח) מן ותלה (ברא' מו, יג) וכבר כ"ב מנחם במחברתו (עמ' 42), ובתאודציון και ἐπεσπεσεν וישעשע ועיי' רש"י במקומו וישע ירדה אש ולחכה מנחתו. 4 כמור"כ באונק' יוני' ואתכבישו. 5 בכמה מקומות מתורגמת הלא-הא עיי' לדוגמה להלן (ש, כ, זכ, ה), דבר' ג', יא), ש"א יב, יז). עפ"י רוב מתורגמת הלא כמלת לא: להלן (מב, כב), שופט' ד', ו), ש"א (כז, יד), מ"א (ג, טז וכב, יח), מ"ב יט, כה) ישעיהו (ג, כא, כח), ובמקומות רבים אינה מתורגמת כלל עיי' ברא' (מד, ה), יהושע (י, ג), שופט' ו', יג), ש"א (כא, יב), ש"ב (יא, ג) מ"ב (ה, יא) ועוד. 6 כ"ה בולג' recipies וברס"ג: קבלת. 7 השואה מוטעת של הסופר המעתיק למקרא שלמעלה (ג, טז) כמו שהראיתי בכמו. 8 כבר העירונו בספרי על הנוסח השמרוני (עמ' 10) שכדאי להתבונן אל הבטויים השונים של המתרגמים הקדמונים בכאן: בשמרי: נלכה השדה, בעי' ἐλάλωμεν εἰς τὸ τὰ δέσφον כספי' כאן: נרדא לפקעתא. בתרג' השמרוני: נהלך לברא, בתרג' האטיופי: βῆ ἄγρ βῆσσο βῆλ (הבה נלך נעבר השדה), בולג': egrediamur foras: בתרג' ירושלמי: איתא וניסוק לאפי' ברא' ביוני': איתא ונסוק תרוינן לברא. וזו עדות נמורה, שזוהו רק הוספה מצד המתרגמים לבאור המקרא וכל אחר מהם כתב כמו סגנונו. וקרוב לשער שיסוד להוספה זו היתה איוו אנדה, שאנדה מספרותנו, כי כן נראה בתרגום ירושלמי הוספת דברים הרבה, ואמר קין לוח הבל אחוי איתא ונסוק לאפי' ברא והוה כד נסוק תרוינן לאפי' ברא עני קין ואמר להבל אחוי לית דין ולית דין ולית עלם אוחך ולא למתן אגר טב לצדיקיא ולא לאתפרע מן רשיעיא ולא ברחמין איתברי עלמא ולא ברחמין הוא מדברמן כגלל מה אתקבל קורבנך מינד ברעו ופני לא אתקבל ברעוא עני הבל ואמר לקין אית דין ואית עלם אוחרן ואית תמן אגר טב לצדיקיא ולאתפרע מרשיעיא וברחמין איתברי עלמא וברחמין הוא מדבר ברם כספי' עובדין טבין הוא מדבר על דהון עובדי תקנין מן ירדך אתקבל קרבני מני ברעוא ומנדך לא אתקבל ברעוא והו תרוינן מנצין כאפי' ברא וקם קין על הבל אחוי וקטל יתיה" ומה אמנם יש הוכחה גדולה, שאיזה מדרש היה בכאן שאינו לפנינו והמתרגמים הקדמונים הביאורו לכאורה זה בסגנון זה וזה בסגנון זה. ועיי' ברמב"ן: ועל דעתו שהוא דבק עם ויהי בדיוחם בשדה כי אמר לו נצא השדה. 9 בעי' רק ויאמר ה', ובולג' ורס"ג ויאמר אליו. 10 כ"ה גם בולג' ורס"ג ועיי' ספרי הגי' (עמ' 178 בהערה). 11 עיי' כן בעי'. דומני שבכל השש' לא נמצא יותר תרגום לכן-לא כן, אבל בעי' יש בהרבה מקומות: עיי' להלן ל טו, ט"א כב יש. מ"ב א ו, טז: יש לב. כא יב, כב כ, ישעיהו ט"ז, ז; ירמיהו ב, לג, דה"ב יח, יח. ושי"ח, יד במהדרות הוסיקן מתורגמות שתיהן לכן וגם לא כן. ועיי' מחברתי על התרגום הירושלמי לתורה (הערה 16)